

АНОТАЦІЯ

В статті аналізується ефективність використання фізичних вправ, спрямованих на оволодіння елементами техніки гри, а також на розвиток і удосконалення рухових якостей, які активізують діяльність різних систем і функцій організму. Недостатній рівень фізичної підготовленості юних футболістів, а саме швидкості, швидко-силових здібностей, швидкісної витривалості, особливо спритності та координаційних здібностей не дозволяє ефективно реалізувати власний потенціал на заняттях з футболу. Доведено, що систематичні та регулярні заняття футболом виробляють здатність швидко освоїти рухові дії і швидко перебудувати їх відповідно до ситуаційних завдань. Спритність у футболі проявляється в рухах з м'ячем, без м'яча, у постійно змінюваних ігрових ситуаціях. Пересування, пов'язані з веденням, обведенням, відбором і ударами по м'ячу, вимагають від гравців самого широкого прояву координаційних здібностей. Протягом дослідження використовувався комплекс засобів та методів для розвитку рухових здібностей юнаків 15-16 років. Досліджувалися зміни показників фізичної та технічної підготовленості юних футболістів. Для комплексної оцінки ефективності впливу використання експериментальної методики були підібрані тести, що дозволяють оцінити рівень розвитку рухових здібностей. Отримані результати підтверджують ефективність запропонованої методики цілеспрямованого розвитку координаційних здібностей, що позитивно впливає на результати занять футболом та тактико-технічну підготовленість юних футболістів.

Ключові слова: футбол, фізичні якості, координаційні здібності, біомеханічні характеристики, ритм, темп, диференціація, контрастні вправи.

УДК 378.035:34:[37.011.3-051:62/.64]

FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF LABOR STUDY AND TECHNOLOGY: THEORETICAL ASPECT**ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ****Людмила Цибулько**

доктор педагогічних наук, професор,
E-mail: luda.czibulcko@gmail.com
ORCID: 0000-0 003-1201-3215
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Liudmyla Tsybulko

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: luda.czibulcko@gmail.com
ORCID: 0000-0 003-1201-3215
SHEI "Donbas State Pedagogical University", Ukraine

Петро Шевцов

здобувач 2 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти освітньої програми «Професійна освіта»
E-mail: shewtsov.peter@i.ua

Petro Shevtsov

getter of the 2st year of the third (educational and scientific) level of higher education of the educational program "Professional education"
E-mail: shewtsov.peter@i.ua

ORCID 0009-0009-8536-0411
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

ORCID 0009-0009-8536-0411
SHEI "Donbas State Pedagogical
University", Ukraine

ABSTRACT

The article reveals the theoretical aspects of the formation of legal competence of future teachers of labor training and technology, it is noted that a modern teacher must be ready to live and work in a constantly changing world, develop their own behavior strategies, make moral choices and be responsible for them, be socially competent, be able to organize, manage, resolve conflicts and make decisions in the legal field. It is noted that pedagogical institutions of higher education that prepare teachers of labor training and technology for professional activity should form their legal awareness, legal culture of professional activity and behavior, educate the position of citizenship, prepare for the correct use of civil rights and the performance of their duties in public life. state; provide a set of educational competencies aimed at readiness for the formation and development of legal awareness and legal culture of children and young people on the basis of the current legislation of Ukraine. It is noted that the legal culture of the individual is manifested in the degree of freedom of his behavior, social activity, mutual responsibility and personality, which positively affect social development and support the very conditions of existence of society. In the context of professional activity, legal culture is an integration of knowledge on understanding law and practical actions that ensure conscious fulfillment of legal requirements in the space of those functions determined by a certain profession, in particular, a teacher of labor training and technology. Based on the analysis of the concepts of law, legal culture, educational competence, a definition of the definition of "legal competence of a teacher of labor training and technology" is given as a complex integrative formation in the integral structure of the teacher's personality, including general legal and professional-pedagogical knowledge, skills and professional qualities necessary for the implementation of legal education of students and the organization of their professional activities within the legal field.

Key words: legal culture, legal competence, legal consciousness, technology teacher, professional pedagogical activity.

Актуальність теми. Для сучасної України (її політичних і державних діячів, окремих громадян і громадянської спільноти) особливо актуальним є висновок про те, що будь-які зміни в економічній і політичній системах суспільства, соціальному і духовному середовищі починаються як потужний рух в культурі в цілому, і в правовій культурі зокрема, як результат формування нових цінностей і ціннісних орієнтирів, як ефективний підсумок дій різноманітних соціокультурних тенденцій і закономірностей. Для розв'язання досить складних завдань і подолання наявної кризи у суспільстві сьогодні як ніколи необхідний позитивно-гуманістичний «злам» у правовому мисленні, індивідуальній і суспільній правосвідомості, чітка переорієнтація на інноваційні і прогресивні технології, загальнолюдські і моральні культурні цінності. Тож модернізація вищої освіти в Україні має бути орієнтована на актуальні проблеми соціально-економічного та культурного розвитку країни та спрямована на якісну підготовку фахівців різних професій, компетентних, які вільно володіють своєю

професією, здатні до постійного професійного зростання.

Сучасний фахівець має бути готовим жити і працювати в постійно мінливому світі, виробляти власні стратегії поведінки, робити моральний вибір і нести за нього відповідальність. Він повинен бути не тільки професійно компетентним, а й соціально компетентним, вміти організовувати, керувати і вирішувати конфлікти, приймати рішення (Андрусин, 2014). Про це, зокрема, йдеться у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» («Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area»), Постанові Кабміну України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та нормативно-правових документах ЗВО.

Вища школа завжди була і є найважливішою складовою єдиного господарського комплексу країни, перед якою стояли і стоять завдання підготовки високо кваліфікованих фахівців. Але сьогодні необхідно не лише вдосконалювати їхні професійні якості, а й вчити бути готовими до нового виду професійної діяльності в правовому контексті.

Васянович Г., аналізуючи методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку, зокрема зазначає, що в Україні сьогодні відбувається створення нового освітнього середовища, переглядаються основні чинники наступності й варіативності професійної підготовки фахівців стосовно вітчизняної специфіки, а також з урахуванням регіональних умов. Таке бачення оновлення освітнього процесу висуває принципово нову систему цінностей, в основу яких покладені загальна та правова компетентності (Васянович, 2018).

Особливої уваги потребує формування правової компетентності в педагогів – майбутніх учителів. Професійна педагогічна діяльність сучасних учителів у правовому полі громадянського суспільства набуває особливої значущості, а їх правова компетентність розглядається як важливий стратегічний ресурс, що забезпечує становлення і розвиток громадянського правового суспільства та його громадян (Бех, 2009). У зв'язку з цим формування правової компетентності майбутніх учителів технологій набуває актуальності як проблема сучасної науки і практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям якісного оновлення сучасної системи професійної освіти є вагомий теоретичний доробок учених, які досліджували особливості формування компетентного вчителя (А. Грітченко, В. Беспалько, І. Бабина, Н. Бібік, Л. Бірюк, І. Гудзик, Н. Дворникова, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Каленський, В. Ковальчук, О. Кошук, Н. Кузьміна, Є. Лодатко, Г. Луценко, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, В. Манько, В. Нагаєв, В. Ягупов). Питання правової освіти і виховання завжди були у центрі уваги вітчизняних учених. Так філософсько-педагогічні аспекти підготовки фахівців у закладах професійної освіти (В. Андрущенко, С. Батишев, О. Бородієнко, С. Гончаренко, А. Гуржій, М. Згуровський, І. Зязюн, О. Коваленко, В. Кремень, В. Курило, В. Луговий, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Орлов, Л. Пуховська, В. Радкевич, С. Сисоєва та ін.), теоретичні засади правової підготовки фахівців досліджували (А. Абуталіпов, В. Безбородий, С. Болоніна, О. Болотова, Г. Васянович, В. Владимірова, М. Городиський, Д. Грубіч, А. Губа, І. Дарманська, В. Живцов, І. Зеленко, Я. Кічук, Д. Коваленко,

А. Кунжиєв, Л. Мацук, О. Менюк, А. Морозов, В. Одарій, В. Олійник, М. Подберезський, І. Романова, М. Рябенко, О. Саломаткін, Н. Саприкіна, С. Сливка, А. Стаканков, В. Темченко, Н. Ткачова, С. Тугуз, М. Штангрет та ін.), особливості правовідносин в освітній сфері, визначення правових засад освітнього законодавства (В. Боняк, К. Богомаз, Р. Валєєв, Т. Владикіна, Г. Дорохова, К. Романенко, Г. Сапаргалієв, В. Сирих, О. Шеломовська, В. Шкатулла та ін.).

Педагогічні заклади вищої освіти, які готують фахівців до професійної діяльності, мають допомогти майбутнім учителям не лише отримати необхідні знання, вміння та навички, а й виробити їхню правосвідомість, правову культуру поведінки, позицію громадянськості; підготувати їх до правильного користування громадянськими правами та виконання своїх обов'язків у суспільному житті держави. Для цього необхідні правове виховання та правова освіта щодо оволодіння ними комплексом навчально-виховних, організаційних, масових та індивідуальних заходів, спрямованих на формування та розвиток правосвідомості та правової культури підростаючого покоління на основі існуючого законодавства (Іваній, 2012). Адже, як зазначає Я. Кічук, саме правова компетентність спеціаліста, як і будь-якого громадянина, передбачає знання і виконання ним соціальних норм і правил поведінки людей, які встановлюються або санкціонуються державою, природно відповідно до її повноважень, прав і обов'язків (Кічук, 2008).

Крім того, за останнє десятиліття загострилася криміногенна ситуація у суспільстві. В наявності зростання адміністративних правопорушень і кримінальних злочинів, скоєних як дорослими, а й підлітками. Уряд нашої країни, органи внутрішніх справ, державні та громадські організації проводять постійну важливу роботу з їх попередження, але велика частка відповідальності за цю справу лягає на тих, хто виховує сьогодні дітей та молодь, здійснює процес початкового правового виховання. А це, безумовно є місією освітніх установ і саме педагогів (Клочкова, 2011).

Формулювання цілей (мета) статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення теоретичних аспектів формування правової компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в контексті їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Модернізація вищої освіти в Україні висуває принципово нову систему цінностей. Основу цієї системи становить загальна компетентність, однією із складових якої є правова компетентність. Проте сьогодні існує проблема, пов'язана з низьким рівнем правової культури сучасно. молоді, її схильністю до протиправної поведінки. Усе це залежить від рівня розвитку правової свідомості, від того, наскільки глибоко засвоєні такі цінності, як права та свободи людини. Саме такі вимоги і стосуються правової компетентності майбутнього вчителя. Від того, які знання та вміння отримують студенти закладів вищої освіти у процесі їх професійної підготовки, залежить, наскільки вони володітимуть правовими цінностями та компетенціями в майбутньому.

У світовій загальноосвітній практиці поняття компетентності виступає своєрідним стрижневим поняттям, оскільки компетентність поєднує в собі

інтелектуальну та практичну складові освіти, в ньому закладена ідеологія інтерпретації змісту освіти. Поняття компетентності включає поняття знання, вміння і навички, але при цьому воно ширше їх. Крім когнітивної та операційно-технологічної складових, поняття компетентності включає також мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову складові, а також результати навчання (Ціпан, 2016). Тобто компетентність визначається здатністю людини діяти з урахуванням отриманих знань.

Термін «правова компетентність» знаходиться на стику педагогіки та юриспруденції, причому найчастіше цим терміном оперують педагоги. Сучасні підходи до розуміння феномена правової компетентності вчителя у педагогіці здійснюються на основі таких понять як правове виховання, правова освіта, правова культура та правосвідомість.

Проблема правового виховання у сучасних ЗВО перебуває у нерозривній єдності з виховною функцією права, яка відіграє важливу регулятивну роль у суспільстві, яка постійно зростає, забезпечуючи правову поведінку суб'єктів правовідносин. Це дозволило виділити і глибше дослідити поняття «механізм виховного впливу права» та «механізм правового виховання». Тобто проблема правового виховання досліджується у роботі через основні правові категорії і, насамперед, через механізм правового впливу, який включає такі правові явища, як правову свідомість і правову культуру.

Правове виховання – це систематична діяльність осіб та соціальних інститутів, спрямована на передачу морально-правових ідеалів, цінностей та досвіду правомірної поведінки з метою подальшого формування та розвитку правової активності особистості. Правова освіта – один із елементів процесу правового виховання, який тісно пов'язаний із становленням громадянського суспільства в Україні. Особлива відмінність цього процесу – співвідношення морального та правового виховання, наголос на морально-етичні аспекти правових норм (Безсмертний, 2010). Юридичний досвід минулих часів є цінним підґрунтям для створення сучасної правової культури. Цінності правових і інших культур, накопичені за минулі століття, знаходять свій прояв в сучасній культурології і педагогіці.

Правова культура є однією з форм соціально-значущої творчої діяльності людей у сфері державно-правових відносин. Вона існує у правових нормах, інститутах та можливості правового оцінювання цих явищ. Поняття правової культури суспільства, як якісного стану її правового життя, виражається в досягнутому рівні досконалості правових актів, правовій діяльності, правосвідомості та правовому розвитку особистості. Правова культура проявляється також у ступені свободи поведінки та взаємної відповідальності держави та особистості, що позитивно впливають на суспільний розвиток та підтримку самих умов існування суспільства. Найвищий рівень правової культури індивіда – це його правова активність (Ганзенко, 2014).

Правосвідомість репрезентує правову реальність у вигляді юридичних знань і оціночних відносин, правової поведінки та практики її реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють діяльність громадян, у юридично значущих ситуаціях. Основними функціями правосвідомості є пізнавальна, оцінна та регулятивна. Регулятивна функція правосвідомості здійснюється за допомогою правових установок і ціннісно-

правових орієнтацій, що синтезують у собі всі інші джерела правової активності. Результат цього регулювання – поведінкова реакція як правомірна або протиправна дія. Даний підхід до розуміння змісту та функцій правосвідомості визначають як ціннісно-нормативний (Орлова, 2018).

Правова компетентність розглядається з урахуванням даних понять. Під правовою компетентністю розуміється здатність людини ефективно вирішувати проблеми, що виникають у житті, правовими способами. Правова компетентність може і має стати найважливішим чинником розвитку особистості, створення громадянського суспільства та демократичної правової Української держави.

У педагогічній науці використовується категорія «нормативно-правова компетентність педагога», під якою розуміється «здатність та готовність його до нормативно-правової діяльності, що виражається в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні, у наявності глибоких, міцних знань та умінь, спрямованих на рішення професійних завдань. Нормативно-правова компетентність педагога передбачає використання у педагогічній діяльності офіційних документів, які забезпечують навчання та виховання учнів у сучасних умовах. У сучасних дослідженнях зазначається, що «нормативно-правова компетентність вчителя є складовою управлінської компетентності, чи то управління ресурсами, управління особистістю, управління інформацією, управління діяльністю, управління якістю».

Метою формування правової компетентності у педагогічній науці визнається готовність фахівця, за якої він: вміє забезпечити організацію освітнього процесу відповідно до норм законодавства та права, взаємодію з батьками, колегами та керівництвом з питань забезпечення освітнього процесу, управління освітньою установою з метою дотримання державних гарантій та прав громадян на доступну та якісну освіту; володіння знаннями організаційних засад структури управління освітою, механізмів та процедур управління якістю освіти, а також знаннями та вміннями для роботи в освітньо-правовому просторі сучасних закладів освіти. Результатом отриманих знань і навичок має стати розвинене правове мислення, що дозволяє вчителю здійснювати правовий аналіз ситуацій, що складаються, і подій, що відбуваються; приймати управлінські рішення з урахуванням кожного окремого випадку.

Правова компетентність майбутніх учителів визначається рівнем їх правосвідомості та правової активності, залученості до суспільних та цивільно-правових відносин. Правова компетентність передбачає: знання про значення, основні сфери та механізми правового регулювання суспільного життя; вміння виділяти правові аспекти життєвих ситуацій, що виникають, і визначати доцільність їх вирішення правовими засобами; готовність аналізувати сформовану правову ситуацію з різних позицій та з урахуванням змагальності юридичних процедур; визначення достатнього для вирішення проблеми мінімуму правової інформації; вміння бачити правові наслідки прийнятих рішень та дій; готовність та вміння використовувати механізми та засоби правового вирішення проблем.

Компетентність у сфері права потребує спеціальних знань. Це знання Конституції України, Міжнародних документів про права людини, законів України про права людини, права дитини, це певні правові терміни та поняття.

Відповідно, вчитель зі сформованою правовою компетентністю повинен мати відповідні знання для самовизначення та самореалізації у різних правових ситуаціях, визначати власну позицію на основі принципу єдності прав та обов'язків, бути здатним визначати адекватні моделі поведінки та приймати рішення у типових та нестандартних правових ситуаціях, керуватися у власній діяльності принципами законності, поваги права і свободи інших індивідів, шанобливо ставитися до закону (Лякішева, 2017). Щодо нормативно-правової компетентності її світоглядна складова включає знання своїх прав та обов'язків, свободи та відповідальності; знання різних галузей законодавства (конституційного, адміністративного, цивільного, освітнього, трудового, сімейного, кримінального); знання правових засад професійної діяльності; знання прав та обов'язків працівників, основних юридичних механізмів їх забезпечення (Радкевич, 2020).

Сучасний учитель повинен бути переконаний у необхідності дотримання законів, поваги до прав своїх вихованців та інших учасників освітнього процесу, а також відчувати відповідальність за їхнє життя та здоров'я учнів. Тобто правова компетентність учителя передбачає ставлення його до права і прав людини як до цінності, повага до закону, орієнтацію на законслухняну поведінку, тобто характеризує наявність ціннісних орієнтацій та мотивів правомірної поведінки (Пугач, 2020).

Правова компетентність учителя виявляється у його практичних діях щодо використання своїх прав, виконання обов'язків, дотримання заборон, а також у захисті своїх прав у разі їх порушення. Поведінкова складова правової компетентності вчителя передбачає навички та вміння використання юридичних механізмів захисту своїх прав та законних інтересів, вміння приймати правомірні рішення у конкретній ситуації, що виникає під час здійснення професійної педагогічної діяльності (Кошук, 2019).

Формування правової компетентності майбутнього вчителя перебуває у тісному взаємозв'язку з вихованням законслухняної, політично активної особистості. Оскільки в сучасному суспільстві з'являються реальні механізми впливу громадян на процес законотворчості, зростає їх відповідальність за якість законів, що приймаються, готовність брати участь у зміні законодавства, а також здатність критично оцінювати прийняті закони, що приймаються (Галушак, 2018). Конструктивну критику тут слід відрізнити від правового нігілізму, що виражається у девальвації права та законності. Без подолання правового нігілізму неможливе перетворення України на правову державу, оскільки одним із найважливіших чинників формування правової держави є повага до закону. Тому в суспільстві особливу актуальність набуває проблема зведення правового нігілізму до мінімуму. І саме ефективна правова освіта має відіграти важливу роль у подоланні правового нігілізму (Коваленко, 2013).

Головною метою освітньо-виховного процесу є створення цілісної особистості, особистості як вищої цінності, особистості, здатної самостійно і творчо мислити, що має почуття власної гідності, що розуміє своє призначення і зберігає свій особистісно-професійний статус попри жодні обставини. Тому найбільш характерною умовою формування правової компетентності майбутніх вчителів є створення викладачами таких психолого-педагогічних умов, у яких майбутній вчитель може зайняти активну особистісну позицію та найбільш

повною мірою розкритися як суб'єкт процесу формування правової компетентності. Активність повинна здійснюватися на рівні сприйняття та пам'яті, уяви та творчого мислення, відтворення (Армейський, 2018).

Успішне формування правової компетентності безпосередньо впливає на формування світогляду і позиції особистості майбутнього вчителя, на його ціннісні орієнтації. Правова компетентність дає вчителю чіткі та непорушні критерії того, як юридично правильно здійснювати свою професійну діяльність, як слід чинити в кожному конкретному випадку, націлює на перевагу одних норм поведінки іншим. Вчителю необхідно чітко знання нормативно-правової бази своєї професійної діяльності, свого правового статусу у тому, щоб ефективно здійснювати захист своїх особисті права і свободи. Самоконтроль вчителя за своєю діяльністю також має здійснюватися на основі правової свідомості, правої зрілості (Курок, 2021).

Правова компетентність – важлива сучасна вимога до результату освіти випускників за багатьма спеціальностями, але правова компетентність майбутніх учителів трудового навчання має власну специфіку. Вона передбачає: знання правових норм та наявність досвіду їх реалізації не тільки в галузі повсякденної взаємодії громадян, а й у сфері технологічної освіти; забезпечує інтеграцію педагогічних та правових норм у просторі регулювання освітніх відносин в галузі технологій та виробництва; виступає потужним засобом розвитку правової культури учнів; включає знання правового статусу дитини, виступає гарантом дотримання та захисту прав неповнолітніх учнів у процесі навчання технологій; є передумовою правомірної поведінки педагога у процесі професійної діяльності; дозволяє реалізовувати й у разі потреби відстоювати професійні права учителя трудового навчання та технологій.

Правова компетентність є складовою правової культури, яка у свою чергу є єдністю матеріальних і духовних, нормативних і ненормативних її сторін. По-перше, сам її творець (носій, агент) – людина, яка має певний рівень правового мислення і правової самосвідомості, соціальні якості й сталі риси особистості, живе в природньому і соціальному середовищі, використовує в різноманітних правових ситуаціях не тільки різноманітні духовні (поняття, ідеї, теорії і т. ін), але і матеріальні і технічні засоби (наприклад, учитель технологій використовує ручний інструмент і верстати, комп'ютерну техніку, засоби, що забезпечують безпеку праці тощо). По-друге, результати творчості в різних видах професійної педагогічної діяльності також можна зарахувати до матеріальних елементів культури (наприклад, інструкції з техніки безпеки при роботі на верстатах, офіційні допуски майстерень до роботи). При розробці інструкцій учитель технологій користується універсальним матеріальним елементом правової культури – юридичною мовою. Юридична мова – система знаків, у якій об'єктивуються індивідуальна і суспільна правосвідомість, правове мислення, що постає специфічним соціальним і матеріальним засобом правового спілкування, правового регулювання суспільних відносин і управління правовою поведінкою людей (наприклад, контроль за дотриманням учнями техніки безпеки; виконання правил з пожежної безпеки у майстернях; інструктаж з техніки безпеки тощо), їх колективів (групова або бригадна форма роботи) і організацій (учнівський кооператив, мале підприємство). Завдяки юридичній мові здійснюється формування і передача соціально-правового досвіду

(соціально-правової пам'яті), правових цінностей (знань, норм, традицій тощо), здійснюється юридична експансія і акультурація.

У процесі набуття правових знань відбувається вплив на свідомість та поведінку майбутнього вчителя та формування у нього позитивних уявлень, ціннісних орієнтацій, почуттів, необхідних для виховання законослухняності, з одного боку, та політичної активності – з іншого, тобто. формування правової компетентності. Правова компетентність учителя трудового навчання та технологій проявляється у здійсненні наступних його функцій: профілактичної діяльності із запобігання правопорушень; правового виховання учнів, озброєння їх базовими знаннями про політичні та правові інститути рідної держави, прищеплення тих базових та психосоціальних навичок та умінь, які необхідні їм для компетентності у застосуванні права; реалізації та захисту прав учнів; легітимне оформлення своїх цілей у професійній діяльності, реалізації своїх прав; здійснення управлінських рішень на правовій основі, прояві правової обізнаності, активності, визнання цінності права, прояву правової культури спілкування.

Формування правової компетентності вимагає відповідної технології, яка передбачає перетворення системи правових знань у ціннісні установки особистості, закріплення цих знань у навичках нормативно-правової поведінки як внутрішніх переконань, набутого особистісного сенсу. Насправді компетентною особистістю є такий педагог, який зможе об'єднати знання та практичні навички для вирішення конкретної проблеми у сфері професійно-правових відносин. Такий учитель зможе створити оптимальне освітньо-середовище, що відповідає нормам моралі та рівню розвитку суспільства, здійснити процес синхронізації потреб суспільства, що постійно актуалізуються та змінюються та навчити дітей та молодь основам права.

На основі аналізу понять право, правова культура, освітня компетентність надаємо визначення поняття «правова компетентність учителя трудового навчання та технологій» як складного інтегративного утворення в цілісній структурі особистості педагога, що включає загально-правові й професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, формування правової компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій є необхідною умовою набуття ними професіоналізму та загальнокультурного розвитку. Правова компетентність визначається як сукупність готовності та особистісно-вольових установок, що визначають можливість і прагнення особистості порівнювати свою соціальну поведінку з правом та іншими нормами, що діють у суспільстві. Правова компетентність є комплексною характеристикою соціальної дії, у якій поєднано проявляються знання, навички, цінності, особистісні настанови та способи правової поведінки. Правова компетентність виступає єдністю моральних та правових знань, що відображають правову дійсність, ставлення особистості до правових явищ; це складне інтегративне утворення в цілісній структурі особистості педагога, що включає загально-правові й професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні питань удосконалення формування правової компетентності студентів педагогічного університету в контексті їх спеціалізації та громадянської активності.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Андрусишин Б. І. (2014) Підготовка правознавчих кадрів для освітньої галузі. *Юридичні читання молодих вчених*. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції 23–24 квітня 2014 року. К. С. 3–13.

Васянович Г. (2018) Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. № 3. С. 9–30.

Бех І. Д. (2009) Компетентнісний підхід у сучасній освіті. *Вища освіта України*. № 3, дод. 1: Темат. вип.: Педагогіка вищої школи: методологія, теорії, технології. С. 21–24.

Іваній О. М. (2013) Формування правової компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2013/visnuk_25.pdf (дата звернення 15.09. 2024).

Кічук Я.В. (2008) Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі. *Вісник Львів. ун-ту*. Вип. 23. С. 141–147.

Клочкова Д.М. (2011) Взаємозв'язок формування правової компетентності майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 12(223). С. 168–174.

Драч, І.І. (2012). Основні підходи до визначення професійної компетентності педагога. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* № (32), С. 9-14.

Ціпан, Т.С. (2016). Професійна компетентність сучасного вчителя. *Інноватика у вихованні*. № 3. С. 174-184.

Безсмертний А.В. (2010) Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури. *Наукові праці МАУП*, Вип.2 (25).С. 147–153.

Ганзенко О.О. (2014) Формування правової культури українського суспільства в контексті підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*, № 3.С. 9-16.

Орлова В. О., Ангелов Г. В. (2018) Правова освіта студентів як запорука реалізації їхніх прав та обов'язків у процесі соціалізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*, Вип. 1. Т. 1.С. 66-70.

Лякішева А.В. (2021) Розгляд правової компетентності майбутніх соціальних педагогів у наукових дослідженнях URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23573/Lyakusheva.pdf?sequence=1> (дата звернення 12.09.2024).

Радкевич, О. П. (2020). Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ.

Пугач, В. М. (2020). Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки (дис. ... канд. пед.

наук: 13.00.04). Вінниця.

Кошук, О.Б. (2019). Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців із агроінженерії (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ.

Галушак, І.Є. (2018). Теорія і технології формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах неперервної університетської освіти (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Ізмаїл.

Коваленко, Д.В. (2013). Професійно-правова компетентність інженера-педагога як мета професійно-правової підготовки майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, № 33, 194–202.

Армейський, О.С. (2018). Розвиток правової компетентності вчителів технологій у післядипломній педагогічній освіті (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Харків.

Курок Р. (2021) Сутність правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/18.pdf> (дата звернення 15.09 2024).

REFERENCES

Andrusishin B.I. (2014) *Pidgotovka pravoznavchikh kadriv dlya osvithoi galuzi* [Training of legal personnel for the educational sector] *Yuridichni chitannya molodikh vchenikh. Zbirnik materialiv Vseukraïnskoi naukovoï konferentsii 23–24 kvitnya 2014 roku*. K. S. 3–13 [in Ukrainian].

Vasyanovich G. (2018) *Metodologichni konteksti pedagogichnoi nauki na suchasnomu yetapi ii rozvitku* [Methodological contexts of pedagogical science at the current stage of its development] *Pedagogika i psikhologiya profesiinoï osviti*. № 3. S. 9–30 [in Ukrainian].

Bekh I.D. (2009) *Kompetentnisnii pidkhid u suchasniï osviti* [Competency approach in modern education] *Vishcha osvita Ukraïni*. № 3, dod. 1: Temat. vip.: *Pedagogika vishchoï shkoli: metodologiya, teorii, tekhnologii*. S. 21–24 [in Ukrainian].

Ivanii O.M. (2013) *Formuvannya pravovoi kompetentnosti maibutnikh uchiteliv u protsesi profesiinoï pidgotovki* [Formation of legal competence of future teachers in the process of professional training] https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2013/visnuk_25.pdf [in Ukrainian].

Kichuk Ya. V. (2008) *Pravova kompetentnist maibutnogo fakhivtsya – prioritetne zavdannya gromadyanskoï osviti u vishchii shkoli* [Legal competence of the future specialist is a priority task of civic education in higher education] *Visnik Lviv. un-tu, Vip. 23*. S. 141–147 [in Ukrainian].

Klochkova D.M. (2011) *Vzaemozv'yazok formuvannya pravovoi kompetentnosti maibutnogo vchitelya z pravovim vikhovannyam osobistosti* [The relationship between the formation of legal competence a future teacher with legal personality education] *Visnik Luganskogo natsionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka*. № 12(223). S. 168–174 [in Ukrainian].

Drach, I.I. (2012). *Osnovni pidkhodi do viznachennya profesiinoï kompetentnosti pedagoga* [Basic approaches to determining the professional competence of a teacher] *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodiki*

navchannya u pidgotovtsi fakhivtsiv: metodologiya, teoriya, dosvid, problemi. № (32), S. 9-14 [in Ukrainian].

Tsipan, T.S. (2016). Profesiina kompetentnist suchasnogo vchitelya [Professional competence of a modern teacher] *Innovatika u vikhovanni*, 3. S. 174-184 [in Ukrainian].

Bezsmertni A.V. (2010) Vzaemozv'yazok politichnoi, svitoglyadnoi, moralnoi ta pravovoï kulturi. [Interrelationship of political, worldview, moral and legal culture] *Naukovi pratsi MAUP*, Vip.2 (25).S. 147–153 [in Ukrainian].

Ganzenko O. O. (2014) Formuvannya pravovoï kulturi ukraïnskogo suspilstva v konteksti pidpisannya ugodi pro asotsiatsiyu mizh Ukraïnoyu ta ЄS [Formation of the legal culture of Ukrainian society in the context of the signing of the association agreement between Ukraine and the EU] *Visnik Zaporizkogo natsionalnogo universitetu. Yuridichni nauki*, № 3.S. 9-16 [in Ukrainian].

Orlova V. O., Angelov G. V. (2018) Pravova osvita studentiv yak zaporuka realizatsii ikhnikh prav ta obov'yazkiv u protsesi sotsializatsii [Legal education of students as a guarantee of realization of their rights and responsibilities in the process of socialization] *Naukovii visnik Khersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya «Yuridichni nauki»*, Vip. 1. T. 1.S. 66-70 [in Ukrainian].

Lyakisheva A. V. (2021) Rozglyad pravovoï kompetentnosti maibutnikh sotsialnikh pedagogiv u naukovikh doslidzhennyakh [Consideration of the legal competence of future social pedagogues in scientific research] URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23573/Lyakusheva.pdf?sequence=1> (дата звернення 12.09.2024) [in Ukrainian].

Radkevich, O. P. (2020). Teoretichni i metodichni osnovi rozvitku pravovoï kulturi pedagogichnikh pratsivnikiv zakladiv profesiinoï osviti [Theoretical and methodical principles of developing legal culture in teaching staff from professional education schools] (dis. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04). Kiiïv. [in Ukrainian].

Pugach, V.M. (2020). Formuvannya pravovoï kompetentnosti maibutnikh menedzheriv okhoroni zdorov'ya u protsesi fakhovoï pidgotovki [Formation of legal competence of future health managers in the process of professional training] (dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04). Vinnitsya [in Ukrainian].

Koshuk, O.B. (2019). Teoretichni i metodichni zasadi formuvannya profesiinoï kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz agroinzhenerii [Theoretical and methodical principles of forming professional competence of future specialists in agroengineering] (dis. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04). Kiiïv [in Ukrainian].

Galushchak, I.Є. (2018). Teoriya i tekhnologii formuvannya pravovoï kompetentnosti maibutnikh yekonomistiv v umovakh neperervnoi universitetskoï osviti [Theory and technologies of future economists legal competence forming in continuous university education] (dis. ...d-ra ped. nauk: 13.00.04). Izmail [in Ukrainian].

Kovalenko, D.V. (2013). Profesiino-pravova kompetentnist inzhenera-pedagoga yak meta profesiino-pravovoï pidgotovki maibutnogo fakhivtsya [Professional and legal competence of an engineer-pedagogue as a goal of professional and legal training of a future specialist] *Pedagogika formuvannya tvorchoï osobistosti u vishchii i zagalnoosvitnii shkolakh*, № 33, 194–202 [in Ukrainian].

Armeiskii, O.S. (2018). Rozvitok pravovoï kompetentnosti vchiteliv tekhnologii u pislyadiplomnii pedagogichnii osviti [Technology teachers' legal competence

forming in postgraduate pedagogical education] (dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04). Kharkiv [in Ukrainian].

Kurok R. Sutnist pravovoї kompetentnosti pedagogichnikh pratsivnikiv yekonomichnikh koledzhiv [Kurok R. The legal competence of teachers of economic colleges] URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/18.pdf>

АНОТАЦІЯ

У статті розкриваються теоретичні аспекти формування правової компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, наголошується на тому, що сучасний вчитель має бути готовий жити і працювати у світі, що постійно змінюється, виробляти власні стратегії поведінки, робити моральний вибір і нести за нього відповідальність, бути соціально компетентним, вміти організувати, керувати, вирішувати конфлікти і приймати рішення у правовому полі.

Зазначено, що педагогічні заклади вищої освіти, які готують учителів трудового навчання та технологій до професійної діяльності, мають сформувані їхню правосвідомість, правову культуру професійної діяльності та поведінки, виховати позицію громадянськості, підготувати до правильного користування цивільними правами та виконання своїх обов'язків у суспільному житті держави; забезпечити комплексом освітніх компетенцій, спрямованих на готовність до формування та розвиток правосвідомості та правової культури дітей та молоді на основі діючого законодавства України. Наголошується, що права культура особистості виявляється у ступені свободи її поведінки, соціальній активності, взаємної відповідальності держави й особистості, що позитивно впливають на суспільний розвиток і підтримують самі умови існування суспільства. У контексті професійної діяльності права культура є інтеграцією знань щодо розуміння права, та практичних дії, що забезпечують усвідомлене виконання вимог права у просторі тих функцій, що визначаються певною професією, зокрема учителя трудового навчання та технологій. На основі аналізу понять право, права культура, освітня компетентність дано визначення дефініції «права компетентність учителя трудового навчання та технологій» як складне інтегративне утворення в цілісній структурі особистості педагога, що включає загально-правові й професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля.

Ключові слова: права культура, права компетентність, права свідомість, учитель технологій, професійна педагогічна діяльність.